

Recenzii

Capitolul final al cărții pare a avea un caracter profetic. Într-o manieră care va fi dezvoltată mai târziu într-o nouă carte¹⁰, care își așteaptă și ea traducerea în limba română, P. Frankopan sugerează că, dacă odinioară toate drumurile „duceau la Roma”, astăzi toate drumurile par să ducă „la Beijing”. Într-adevăr, în finalul cărții prezentate de noi se amintește de ambițiosul proiect al președintelui chinez Xi Jinping, „One Belt, One Road”, lansat în anul 2013, care va implica 2/3 din populația lumii și 60 de națiuni.¹¹ „În vreme ce cugetăm la următoarea amenințare ce ne-ar putea pândi, la soluțiile combaterii extremismului religios și la modalități de negociere cu statele ce par dornice să ignore dreptul internațional, la închegarea de relații între popoare, culturi și regiuni pe care ne-am străduit prea puțin sau deloc să le înțelegem, rețele și conexiuni se înfiripă rapid, ca niște broderii, de-a lungul coloanei vertebrale a Asiei; ori sunt, mai degrabă, refăcute. *Drumurile Mătășii au prins iarăși viață* (s.n.)” (p. 554)

Este îndreptățit tonul optimist al lui P. Frankopan în ceea ce privește „reabilitarea Drumului Mătășii”? El pare a fi lipsit de substanță, mai ales dacă ținem seama de actualul context, marcat de incertitudinile și tensiunile generate de asasinarea generalului iranian Qassem Soleimani de către armata americană, la ordinul direct al președintelui SUA, Donald Trump. Dar tot istoriile povestite de autor atestă: Istoria își are căile sale întortochiate, pe care le poți cunoaște doar dacă le străbați... Așadar, doar viitorul poate oferi răspunsurile exacte!

Lect. Dr. Toroczkai Ciprian Iulian

Arnold Angenendt, *Ehe, Liebe und Sexualität im Christentum. Von den Anfängen bis heute*, Aschendorff Verlag, Münster, 2015, ISBN 978-3-402-13146-6, 324 pp.

Autorul acestui volum este preot romano-catolic și fost profesor la Münster. Din 1999 este pensionar. Prezentul volum despre căsătorie, dragoste și sexualitate în creștinism este rezultatul multilor săi ani de cercetare și predare, în diferite universități, pe aceste teme. Așa cum arată însuși autorul în scurtul *Cuvânt înainte* (p. 6), volumul pare a promite pe de o parte prea mult și pe de altă parte prea puțin. Pe de o parte, titlul promite o prezentare asupra celor trei teme (căsătorie, dragoste și sexualitate) din perspectivă creștină, pe de altă parte, autorul însuși spune că, cu excepția unor referiri destul de scurte la alte confesiuni creștine, el va face referire la temele anunțate în principal din perspectivă romano-catolică. De asemenea autorul arată că volumul său va conține unele referiri la perioada precreștină, și, am adăuga noi, după lecturarea volumului, la unele aspecte extra-creștine, ceea ce nu este anunțat în titlu, dar este binevenit. Totuși, volumul este departe de a fi o monografie despre cele trei teme mari. Mai

Idem, *The Measure of Civilization: How Social Development Decides the Fate of Nations*, Princeton University Press, Princeton, 2013.

⁹ Vezi <https://www.bighistoryproject.com/home> (accesat la 22.12.2019).

¹⁰ Peter Frankopan, *The New Silk Roads: The Present and Future of the World*, Bloomsbury, London, 2018.

¹¹ Vezi recenzia lui Mujib Ahid, în *Centre for Peace and Conflict Studies: Peace Writes* no.1/May 2016, p. 21.

Recenzii

degrabă discută anumite aspecte ale celor trei teme, aspecte care sunt, e drept, bine alese și tratate.

Volumul conține cincisprezece capitole. Primul capitol (p. 11-26), introductiv, se ocupă de explicarea a ceea ce autorul numește „condiții” ale temelor volumului: biologie și medicină, bărbatul activ și puternic, patriarhatul și matriarhatul, căsătoria aranjată, sex și gen, disciplinarea sexuală și; sexualitate și limbaj. Cel de-al doilea capitol, cu titlul „Fenomene speciale” (p. 27-36) se ocupă de următoarele teme: cultul strămoșilor, arderea vrăjitoarelor, poluția, sex și onoare și circumcizia.

Începând cu al treilea capitol, prezentările nu mai sunt făcute numai în manieră tematică, ci combinat, istorică și tematică. Astfel, în al treilea capitol cu titlul „Antichitatea” (p. 37-52), autorul alege o prezentare împărțită pe trei subcapitole, primele două corespunzând principalelor arii geografice ale lumii mediteraneene: Grecia, apoi Roma, urmate de un subcapitol care urmează o altă logică: este intitulat „Elenismul și Imperiul roman”. Al patrulea capitol (p. 53-66) cuprinde două subcapitole: Vechiul și Noul Testament. Al cincilea capitol numit „Creștinismul” cuprinde următoarele subcapitole: egalitate între parteneri? Bărbatul, cap al femeii, celibatul, Augustin și urmările (poziției sale față de căsătorie, sex și dragoste), noua poluție. Capitolul al șaselea este numit „Evul Mediu” (p. 81-98) și cuprinde, printre altele, următoarele subcapitole: precocitatea, căsătoria de tutelă, koitus sau consens, divorțul, incestul.

Capitolul al șaptelea se ocupă de „Evul Mediu târziu” (p. 99-134). Cele mai importante teme sunt acestea: căsătoria ca taină (sacrament), reabilitarea plăcerii (sexuale), păcatele împotriva naturii, ordinea căsătorite, incestul, prostituția, infamia și celibatul.

Al optulea capitol este intitulat „Ceilalți: grecii ortodocși – evreii – musulmanii” (p. 135-146). Pentru cititorul ortodox va fi de-a dreptul intrigat de faptul că noi suntem incluși la categoria „ceilalți”, alături de evrei și musulmani, adică de adepții altor religii. Mai mult, pentru ortodocși, autorul afectează doar o pagină și jumătate (p. 135-136) și se referă doar la faptul că în Biserica Ortodoxă este admis divorțul prin „oikonomia,” în opoziție cu „akribeia.” În rest se fac referiri la discuțiile polemice dintre ortodocși și romano-catolici cu privire la divorț. Autorul dă dreptate în mod evident catolicilor. În schimb, subcapitolele afectate iudaismului (p. 136-140), respectiv islamului (p. 140-144) sunt mult mai consistente.

Capitolul al nouălea poartă titlul „Epoca modernă” (p. 147-178). Cuprinde următoarele teme: renașterea, căsătoria nobililor, Refoma care percepe căsătoria ca un lucru lăsec, interzicerea prostituției, pietismul, catolic: eșec și șansă, rigorismul jansenist. Al zecelea capitol cu titlul „Iluminismul” (p. 179-188) are trei subcapitole: educația pentru căsătorie, „boala” onaniei și a homosexualității și legislația maritală iluministă. Capitolul al unsprezecelea are titlul „Secolul rușinării afectate” (p. 187-200). Cuprinde următoarele subcapitole: dragostea romantică, „ceva nou: cele bărbătești afară, cele femeiești înăuntru”, onoare și sex, teologia morală catolică.

Capitolul al doisprezecela are titlul „Societatea industrială” (p. 201-210). În afară de repetarea unor titluri de subcapitole din capitolele precedente (teologia morală catolică, homosexualitate și onanie), acest capitol cuprinde o referire la enciclica *Casti connubii* emisă în 1930. Capitolul „Societatea vestică” (p. 211-222) se ocupă de următoarele teme: pilulele contraceptive și urmările lor, Conciliul Vatican II, Enciclica *Humanae vitae*, reinterpretarea homosexualității și a onaniei.

Recenzii

Capitolul al paisprezecelea are titlul „Revoluția sexuală” (p. 223-238) și cuprinde următoarele subcapitole: anii 68, impactul acestora asupra moralei catolice, dragostea romantică și ce a mai rămas din ea, „noua familie” ; divorțul și recăsătorirea, imposibilitatea de a înlocui sexul.

Ultimul capitol (p. 239-246) are valoare concludivă. Autorul face o serie de referiri cu privire la viitorul teologiei morale catolice, la măsura în care experiența istorică este luată în considerare pentru definirea valorilor etice, atât în știința eticii în general cât și în morala catolică în special.

Afirmațiile autorului despre propriul său volum făcute în „Cuvântul înainte” sunt corecte: titlul nu acoperă întru totul cuprinsul. Cele trei teme anunțate: căsătorie, dragoste și sexualitate nu sunt deloc exhaustiv tratate. Nici nu ar fi posibil într-un volum de asemenea dimensiuni. Mai degrabă titlul „Căsătorie, Dragoste și Sexualitate în Romano-Catolicism” ar fi acoperit mai bine cuprinsul. Mai degrabă avem de-a face cu un volum care tratează o serie de aspecte legate de cele trei teme în romano-catolicism, cu referiri destul de dese la mediul precreștin, la mediul secular, la alte religii, la Reforma protestantă și, din păcate, în ultimul rând la Ortodoxie. Personal cred că volumul este valoros în primul rând pentru că prezintă schematic anumite aspecte din morala catolică legate de căsătorie, dragoste și sexualitate. Este un volum de prezentare și în mai mică măsură de dezbatere. Cine își dorește o introducere rapidă în morala catolică legată de cele trei teme, cu referiri pertinente la istoricul și contextul acestora, va găsi în acest volum exact ceea ce caută. Referințele patristice, mai ales la Părinții răsăriteni sunt destul de rare. Așa cum era de așteptat, Augustin este cel mai des citat Părinte al Apusului.

Pr. Conf. Dr. Habil. Daniel BUDA

Neil MacGregor, *Living with the Gods. On Beliefs and Peoples*, Allen Lane an imprim of Penguin Books, 2018, 488 p., ISBN 978-0-241-30829-5

Neil MacGregor, autorul acestui volum, este una dintre cele mai renumite personalități la nivel mondial în domeniul muzeografic și istoric, care a deținut funcții de conducere în ambele domenii atât în Marea Britanie cât și în Germania. Volumul de față cunoaște o răspândire globală, fiind publicat în același timp în Marea Britanie, Statele Unite, Canada, Irlanda, Australia, India, Noua Zeelandă și Africa de Sud. Este descris pe coperta de prezentare publicitară ca fiind orice altceva decât o istorie a religiei sau un argument în favoarea credinței. Este mai degrabă o colecție de istorisiri care descriu viața umană în raport cu sacrul și diferitele căi în care diferite societăți își imaginează locul lor în lume. Este o încercare de a înțelege ce anume modelează credința așa cum este ea exprimată în viața unei comunități sau a unei națiuni, cu alte cuvinte cum anume trăim fiecare dintre noi cu divinul (literal „cu zeii”).

Introducerea (p. vii-xxiii) intitulată *Crezând și aparținând (Believing and Belonging)* ne explică faptul că acest volum are în centru una dintre realitățile fundamentale ale existenței umane, anume că „orice societate cunoscută împărtășește o serie de credințe și ipoteze – o credință, o ideologie, o religie – care trec dincolo de viața unui individ și este o parte esențială a unei identități comune” (p. vii). Aceste credințe au o putere deosebită de a uni sau de a diviza oameni, culturi și societăți.

Cartea cuprinde șase părți, fiecare având la rândul ei câte cinci capitole, numerotate de la 1 la 30. Prima parte este intitulată „Locul nostru în acest model” (p. 1-78) și prezintă diferite